

MATEMATIKA FANIDAN TO'GARAKLARNI TASHKIL QILISH

Toshkent viloyati Chirchiq shahar

17-maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Artiqova Munira Rashidovnana

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini matematika faniga qiziqtirish, o'quv materiallarini yaxshi o'zlashtirishlari hamda iqtidorlarini rivojlantirish maqsadida darsdan tashqari qo'shimcha mashg'ulotlarni tashkil etishning ahamiyati to'g'risida fikr yuritilib, tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinf, o'quvchilar, matematika, darsdan tashqari mashg'ulotlar, o'quvchilar bilimlari va amaliy ko'nikmalari.

Matematikadan sinfdan tashqari ish deyilganda o'quvchilarning darsdan tashqari vaqtda tashkil qilingan, dastur bilan bog'liq bo'lgan material asosida ixtiyoriylik printsipligiga asoslangan mashg'ulotlar tushuniladi. Sinfdan tashqari ishning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- o'quvchilarning bilimlari va amaliy ko'nikmalarini chuqurlashtirish va kengaytirish;
- o'quvchilarning mantiqiy tafakkurlarini, topqirliklarini, matematik ziyrakliklarini rivojlantirish;
- matematikaga bo'lgan qiziqishlarini orttirish, qobiliyatli va layoqatli bolalarni topish;
- talabchanlik, irodani, mehnatga munosabatni, mustaqillikni, uyushqoqlikni va insoniylikni tarbiyalash. Sinfdan tashqari ishlarning quyidagi turlari uchraydi:

1. Matematik o'n minutliklar, soatlar.
2. Matematika to'garaklari.
3. Matematik konkurs va olimpiadalar.

4. Qiziqarli matematika kechalari va viktorinalar.
5. Matematik matbuot.
6. Matematik ekskursiya.

Matematik to'garak matematikadan tizimli sinfdan tashqari ishning eng ko'p tarqalgan turidan biri. Uning asosiy vazifasi - matematikaga alohida qiziqishi bor o'quvchilar bilan bajariladigan chuqurlashtirilgan ish. Matematik to'garak ishi qiziqarli matematika soatlaridan quyidagilar bilan farq qiladi: Matematika to'garagiga o'quvchilar tanlashda ularning matematikaga nisbatan alohida qiziqishlarini, moyilliklari va imkoniyatlarini hisobga olish kerak. Mustaqil ravishda ko'rgazmali qurollar (abaklar, ba'zi o'yiniar uchun misollar yozilgan kartochkalar va boshqalar) tayyorlaydilar, matematika kechalari o'tkazishga puxta tayyorgarlik ko'radilar va hokazo. Matematika to'garagini o'tkazish uchun oldindan uning ish rejasini tuzish kerak. Namuna uchun ikkinchi yarim yillikda 1-sinfda ba'zi to'garak mashg'ulotlarining taxminiy rejalarini keltiramiz:

I. mashg'ulot.

1. Rebuslarni o'ylab topish.
2. Qo'shishga oid qiziqarli masalalar.
3. 100 ichida raqamlashni bilishni tekshirishga oid mashqlar.
4. Topqirlikni talab qiladigan masalalar.
5. Hazil masala.
6. Topishmoqlar.
7. Quvnoq sanoq (20 ichida) o'yini.

II. mashg'ulot.

1. Rebuslarni o'ylab topish.
2. Topqirlikni talab qiluvchi she'riy masalalar.
3. Geometrik figuralarni tahlil qilishga doir mashqlar.
4. Hazil masala.
5. "Sonni to'ldir" o'yini.

III. mashg'ulot.

Dars tipidagi to'garak mashg'uloti. Boshlang'ich sinf matematika darslarida tarixiy materiallardan foydalanish (imkoniyatlari) mazmuni. To'garak ishi mazmuniga masala va misollar yechish, o'quvchilarning fikrlashini o'stiruvchi savollarni kiritish, konkretlikdan abstraktlikka o'tish qobiliyatini hosil qilish va zaruriy umumlashtirishlarga olib kelish kiradi. Qiziqarli xarakterdagi mashqlarni bajarish asosiy rol o'ynaydi. Unga arifmetik fokuslar, qiziqarli kvadratlar, topishmoqlar, matematik o'yinlar va boshqalar kiradi. To'garak mashg'ululoti har oyda ikki marta o'tkazilishi va 2-sinfda 25-35, 3- 4- sinflarda 40-45 minut davom etishi maqsadga muvofiqdir. Matematika to'garagida quyidagi ishlar olib borilishi ko'p uchraydi:

1. Mustaqil misol va masalalar yechish.
2. Misol va masalalarni har xil metodlar bilan yechish.

Masalan, 1 raqamidan boshlab, sonlar yordamida arifmetik amallar bajarib, I sonini hosil qilish.

$$1+2+3+4+5-6-7+8-9=1 \quad 1-2- (3+4)+5+6-7-8-9=1 \quad (12-3+4-5+6): 7+8-9=1 \quad 1 +2+3+4-5+6+7-8-9= 1 \quad 3.$$

Ko'rgazmalilikni mustaqil qo'llash. Misol. Nonning o'irligi $\frac{1}{4}$ qismigacha 90 gr keladi. Nonning og'irligi qancha? To'garak davomida matematik fokus, o'yin, topishmoqlar mashg'ulotning qiziqarli o'tishiga yordam beradi.

Maktabning joylashgan o'rniga qarab bolalar bilan har xil ustaxonalarga, fabrikalarga, kombinatlarga, fermalarga, shirkat xo'jaligi va fermer xo'jaligi hamda boshqa joy larga ekskursiyalar o'tkaziladi. Qurilish materialidan, mashinalardan, ishchi kuchlaridan va boshqa narsalardan foydalanish haqida masalalar tuzish va yechish mumkin. Shunday masalalardan ba'zilarini keltiramiz:

1. Bir soatda ekskavator 4 m uzunlikda poydevor chuqurligini kavlaydi. Shunday ish unumi bilan u 7 soatda qancha chuqurlik (ra) kovlaydi? :

2. Qurilishga yuk tashishda 4 ta avtomashina ishlamoqda. Ularning har birida bitta haydovchi va ikkita yukchi ishlaydi. Material tashishda hammasi b lib qancha odam band? Quriish materiallaridan mehnat darslari uchun stendiar tayyorlashda foydalanish mumkin, bunda binolarning maketlarini tayyorlash ham mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Barkamol avlod — 0 ‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. - T.: «Sharq», 1997.
2. Jumayev M . Bolalarda matematik tushinchalarni rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. — T.: «Ilm-Ziyo», 2009.
3. Jumayev M. va boshqalar. Matematika o‘qitish metodikasi. - T.: «Ilm-Ziyo», 2003.